

Dar pentru multe din problemele ridicate de textul aristotelic au fost adoptate concluziile lui GAETANO DE SANCTIS, din *Storia dei Romani*, vol. III, 1, Torino, 1916, cap. I; *Cartagine*, pp. 1—82, care reprezintă o remarcabilă analiză a tuturor problemelor ridicate de istoria Cartaginei. A mai fost folosită lucrarea *Carthage punique* de G. LAPEYRE și A. PELLEGRIN, Paris 1942, unde, la pp. 163—170, se găsește o scurtă, dar precisă expunere a instituțiilor politice cartagineze.

AUREL IORDĂNESCU

MILIONUL — CARTEA MINUNATELOR CĂLĂTORII ALE LUI MARCO POLO

„...luați și citiți această carte pentru că în ea veți găsi cele mai mari minunății și toată felurimea popoarelor din Armenia, din Persia și din Tartaria, din India și din multe alte țări”¹.

Aproape șapte secole au trecut de când Marco Polo a rostit aceste cuvinte, începându-și dictarea, dar actualitatea îndemnului pare a fi adresată, în primul rând, istoricilor. Nu pentru că „Marco Polo, cetățean al Veneției, consilier privat și comisar imperial al lui Khoubilai Khaan”² ar transmite importante evenimente istorice (care, fără îndoială, s-au petrecut în cei 24 de ani cuprinși în *Cartea sa*, dar pe care autorul nu le consemnează), ci pentru raritatea și varietatea știrilor despre obiceiurile, îndeletnicirile și viața cotidiană a locuitorilor întilniți, pentru că „dintr-un început și până în ziua de astăzi, nu s-a mai aflat om pe pământ, nici creștin, nici păgîn, saracin, tătar sau de alt neam care să fi văzut și cercetat atâtea din lucrurile minunate ale lumii, ca messer Marco Polo”³.

Deși alcătuită la sfârșitul secolului al XIII-lea, *Cartea* lui Marco Polo nu se înscrie nici în acel „dolce stil nuovo” al poeziei și nici în stilul prozei din culegerea *Novellino* apărută în această vreme. Are un stil propriu — acela al unui negustor umblat, care e mîndru de cunoștințele dobîndite într-o călătorie de asemenea proporții. Se poate stabili o similitudine între dorința feudalului de a săvîrși fapte de vitejie care să-l facă vestit și cîntat de jongleuri și strădania negustorului de a-i epata pe contemporani cu minunățiile aflate prin practicarea acestei meserii. *Cartea* lui Marco Polo reprezintă, în acest sens, o reflectare, pe plan suprastructural, a luptei dintre nou și vechi, un fenomen ideologic strîns legat de nevoile economice și politice.

În secolele următoare, *Cartea* a fost folosită pentru întocmirea hărților geografice ale Asiei. Temerarii navigatori care se avîntau spre țărmurile necunoscute ale Orientului știau de la Marco Polo că acolo se găsesc „piper, ghimberși, scorțișoară, ierburi de leac și nuci de India și multe alte mirodenii, precum și văluri din cele mai frumoase”⁴. „Și crește în insulele acestea⁵ piperul alb ca zăpada și cel negru din belșug. Aur e foarte mult și de asemenea alte lucruri de mare preț... rubine bune și nobile ca în nici o altă parte a lumii; și se mai află aici⁶ safire și topaze și ametiste și alte pietre scumpe”⁷.

¹ Marco Polo, *Milionul, Cartea minunatelor călătorii ale lui Marco Polo*, Buc., Edit. științifică, 1958, p. 1.

² Titlurile pe care și le-a atribuit Marco Polo cînd a dictat *Cartea* lui Rusticiano da Pisa, în 1298.

³ Marco Polo, *op. cit.*, p. 1.

⁴ *Ibidem*, p. 187.

⁵ Insulele din Marea Chinei.

⁶ În Ceylon.

⁷ Marco Polo, *op. cit.*, p. 166.

Chiar dacă Marco Polo menționează despre aceste locuri că „așa sînt de departe că de-abia se poate ajunge la ele”⁸, scrierile pietrelor prețioase din Orient ajungeau pînă departe, în Occident, chemînd la înfruntarea riscurilor: „Iar corăbiile... cînd merg acolo, aduc cîștig mare și se căznesc pe drum”⁹.

Există în opera lui Marco Polo și o anumită mențiune referitoare la „binefacerile” pe care marele han le făcea locuitorilor Chinei și care s-ar putea interpreta ca o continuare a aplicării reformelor lui Uan-an-și chiar de către cuceritori. În felul acesta, s-ar putea reliefa strădania hanului de a ține, cu orice preț, în ascultare poporul chinez (prin folosirea uneia din reformele care au avut un larg ecou la vremea lor și la care poporul ținea în mod deosebit) și de a evita răscoala cuceritorilor: „...marele rege trimite soli în toate țările ca să afle dacă oamenii lui au avut pagubă la grîne, din pricina vremii sau a lăcustelor sau a altor năpaste. Și dacă vreunii au suferit astfel de nenorociri, nu le mai cere bir și le trimite grîne de la el ca să aibă de sămînță și de mincare”¹⁰.

Mențiunea aceasta nu trebuie interpretată ca un act de caritate, deoarece hanul obținea venituri enorme din birurile pe care le stringea de la populațiile supuse. Iată cifrele — exagerate, probabil — pe care le dă însuși Marco Polo, care a fost în slujba marelui han 15 ani și care între 1278—1280 a fost un fel de inspector general fiscal: „Acum vă voi povesti despre cîștigurile ce le scoate marele han din orașul Quisai (azi Hancijou). Sarea din locurile acestea aducea marelui Han, în fiecare an, 6.400.000 de măsuri de aur... În această țară crește și se face mai mult zahăr decît în toată lumea și aceasta aduce de asemenea mare cîștig. Să știți că toate mirodeniile și toate mărfurile aduc regelui trei la sută și din vinul pe care îl fac din orez, iarăși scoate cîștig bun; și din cărbuni și din cele 12 bresle, care au 12.000 de prăvălii, iar scoate venit foarte mare, aceasta pentru că la toate se plătește bir; pe mătase se dă zece la sută... Iar aceasta este cea mai nemăsurată mulțime de bani din lume, întrucît înseamnă 15.700.000. — Și aceasta este numai pentru una din cele opt părți ale țării”¹¹.

Știri importante aflăm de la Marco Polo și despre viața economică și socială a tătarilor (care se pot folosi la lecția privind statele mongole): „Tătarii stau iarna pe cîmpii cu iarba deasă și bună pentru vite; vara în locuri răcoroase prin munți și văi unde să fie apă și pășuni bune. Casele lor sînt din lemn și acoperite cu postav și sînt rotunde și le cară după ei peste tot unde se duc; ...și pentru aceasta așa bine le-au chibzuit că adună prăjinitele la un loc și cu mare ușurință le poartă ori unde vor... Și au care acoperite cu postav negru și dacă plouă nimic din cele ce se află în care nu se udă. Și carele sînt trase de boi și de cai și în ele își pun femeile din cele ce se află în care nu se udă. Și carele sînt trase de boi și de cai și în ele își pun femeile și copiii... Se hrănesc cu carne, lapte și vînat”¹².

Un loc însemnat în știrile despre tătari îl dețin cele referitoare la organizarea lor militară. O căpetenie „la fiecare mie are un căpitan și la fiecare zece mii alt căpitan așa că nu poruncește decît la zece oameni care sînt căpeteniile celor zece mii și căpetenia celor o sută de mii tot la zece oameni; și așa fiecare răspunde față de căpitanul său. Și cînd oastea umblă prin munți și prin văi, în față merg două sute de iscoade și tot altele la spate și în părți, pentru ca oastea să nu poată fi lovită pe neașteptate. Și dacă pleacă cu oastea la drum mai lung, poartă cu ei

⁸ Marco Polo, *op. cit.*, p. 157.

⁹ *Ibidem*, p. 157.

¹⁰ *Ibidem*, p. 29, 32, 34.

¹¹ *Ibidem*, p. 146—147.

¹² *Ibidem*, p. 54.

burdufuri de piele pline cu lapte și o oală în care gătesc carnea și un cort mic ca să se apere de ploaie”¹³.

Și iată o nouă știre interesantă prin ineditul ei: la drumuri lungi „se mai hrănesc cu lapte uscat, pe care îl pun în apă și îl amestecă și apoi îl beau”¹⁴.

Principalele arme ale tătarilor erau: „arcuri și spade și buzdugane, dar mai mult se ajută cu arcurile și de aceea sînt foarte buni arcași”¹⁵. Marile invazii le-au putut face numai datorită mobilității armatei: „Și să vă mai spun că dacă este de trebuință călăresc și zece zile fără să îmbuce mîncare caldă, ci numai sînge de cal pe care îl sorb din vinele cailor lor”¹⁶.

Dată fiind importanța calului în viața războinicului tatar, nu este surprinzătoare afirmația lui Marco Polo că: „dacă a furat cineva atîta cit să-și piardă viața, cum e un cal... îl taie în două cu sabia”¹⁷.

În întinsul imperiu al tătarilor era organizat un sistem rapid de transmitere a veștilor prin poșta călare. Printre știrile care trebuiau să ajungă cit mai repede, Marco Polo menționează pe cele privind „vreo țară răsculată, vreun nobil”¹⁸, accentuînd fără să vrea pe oprirea exercitării de tătari asupra popoarelor cucerite. Marco Polo arată că solii călăresc „într-o zi 200 pînă la 250 de mile” și iată cum: „Ei se leagă la cap și nu se opresc din goană pînă au ajuns la cealaltă poștă, la depărtare de 25 de mile. De aici iau alți doi cai iuți și proaspeți și dacă s-au urcat pe cai nu mai descălecă pînă la altă poștă; și așa merg toată ziua”¹⁹.

Sistemul acesta de informare rapidă pe care îl utilizase în antichitate și Darius a fost amplificat și perfecționat de tătari prin folosirea solilor pedestri, care „poartă o cingătoare lată cusută cu clopoței care se aud bine de departe”²⁰ și prin care avertizează schimbul să fie gata pregătit ca să preia ștafeta. „Și vă mai spun că astfel are marele Han știrea prin solii pedestri într-o zi și o noapte, de la cale de zece zile”²¹. Un fapt demn de relevat este și menționarea existenței unor poște special amenajate la distanță de 25 de mile una de alta pentru trimișii hanului care „află acolo un pat acoperit cu scoarțe de mătase, precum și toate cele de trebuință”²².

Existența acestor poște presupune necesitatea lor, presupune relații permanente între tătari și alte popoare la care erau trimiși soli. Din text nu se poate desprinde natura acestor solii. Dar se consemnează faptul că „aceasta nu-l costă nimic pe marele rege (marele han — n.n.) pentru că orașele care sînt pe lîngă poștă dau cai... așa că poștele sînt ținute de localnici”²³.

Marco Polo, admirîndu-i pe tătari, le atribuie și realizări care aparțin, de fapt, popoarelor cucerite. Străvechea civilizație a Chinei se remarcă și în vremea stăpînirii tătarilor: „Toate străzile din oraș sînt așternute cu piatră și cărămidă și tot așa toate drumurile mari din Magi”²⁴,

¹³ Marco Polo, *op. cit.*, p. 56.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 55.

¹⁶ *Ibidem*, p. 56.

¹⁷ *Ibidem*, p. 57.

¹⁸ *Ibidem*, p. 96.

¹⁹ *Ibidem*, p. 96—97.

²⁰ *Ibidem*, p. 96.

²¹ *Ibidem*, p. 96.

²² *Ibidem*, p. 95. Vezi și Fr. Pall și C. Mureșan, *Lecturi din izvoarele istoriei evului mediu*, p. 274.

²³ *Ibidem*, p. 96.

²⁴ Partea sudică a Chinei.

așa că se poate umbla pe ele ușor, și pe jos și într-alt fel. Și vă mai spun că în oraș sînt 3 000 de băi calde”²⁵.

Descrierea Pekinului, care „se întinde de jur împrejur pe 24 de mile... și are metereze... și 10 porți și la fiecare poartă se găsește cîte un palat mare, așa că fiecare latură are 3 porți și 5 palate”²⁶, impresionează prin grandoare. Continuînd să descrie Pekinul, Marco Polo dă unul din acele amănunte care creează o autentică imagine vizuală „în mijloc este un palat cu un clopot mare în vîrf care bate seara de trei ori și după ce a bătut, nici un om nu mai poate umbla prin oraș decît numai pentru nevoie mare, adică de naștere sau de boală”²⁷.

Trecînd prin atîtea țări, Marco Polo s-a oprit, în *Cartea* lui, îndeosebi asupra celor mai îndepărtate, mai greu accesibile, mai necunoscute. „Numai despre Marea cea Mare²⁸ nu v-am vorbit și nu v-am spus nimic, nici despre țările din jurul ei, deși le-am cercetat pe toate. Despre acestea nu voi povesti nimic, pentru că socotesc că e zadarnică osteneală... pentru că sînt mulți cei care o cutreieră și plutesc pe ea în fiecare zi... așa că fiecare știe unde se găsește”²⁹.

De aceea, probabil, face o mențiune foarte sumară privind „țara numită Lacca, care se învecinează cu țara Rossiei³⁰ și pe care Yule, comentatorul englez al cărții lui Marco Polo, o identifică cu Valachia.

Știrile transmise de Marco Polo despre oamenii și obiceiurile, despre bogățiile și preocupările popoarelor cunoscute de el pot fi folosite, cu unele rezerve, ca izvor istoric în toate lecțiile care amintesc despre tătari sau despre ținuturile cutreierate de autor.

În ceea ce privește cifrele transmise de el, credem că trebuie să le aplicăm un *corectiv*, fapt care nu diminuează valoarea *Milionului*, carte care i-a adus atîta faimă autorului.

MINODORA PEROVICI

ELIBERAREA SCLAVILOR NEGRI DIN STATELE UNITE ALE AMERICII

Epoca modernă din istoria omenirii a fost plină de acte de opresiune, de cruzime sălbatică, ca și de suferințe cumplite. Totodată, exponenții maselor populare din acele vremuri au dovedit o dragoste nețărmurită pentru progres și libertate, au dat pilde de măreț umanitarism democratic, au săvîrșit jertfe sublime pe altarul luptei de eliberare socială, economică și politică a claselor oprimate. Ar fi de ajuns să amintim chiar și numai *Declarația de independență* a coloniilor engleze din America, *Declarația drepturilor omului și cetățeanului*, *Manifestul Partidului Comunist*, războiul civil din S.U.A.

În timpul Inverșunatului război civil dintre Nord și Sud (1861—1865), a cărui problemă fundamentală — ce se cerea în mod necesar rezolvată — era distrugerea instituției barbare și anacronice a sclaviei celor aproximativ 4 milioane de negri, Abraham Lincoln, președintele Sta-

²⁵ Marco Polo, *op. cit.*, p. 143.

²⁶ *Ibidem*, p. 78.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Marea Neagră.

²⁹ Marco Polo, *op. cit.*, p. 215.

³⁰ *Ibidem*, p. 212.